

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ УЧАСТІ ГРОМАДИ В МУНІЦИПАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ АДМІНІСТРУВАННЯ

COMPARATIVE ANALYSIS OF COMMUNITY MODERN PARTICIPATION MODELS IN MUNICIPAL GOVERNANCE IN EU COUNTRIES AND UKRAINE IN THE CONTEXT OF MODERN ADMINISTRATION TRENDS

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою роллю громадян у процесах ухвалення рішень на місцевому рівні та необхідністю вдосконалення механізмів громадської участі в Україні. В умовах війни та соціально-економічних викликів, що виникли після повномасштабного вторгнення, збереження демократичних інструментів стає критично важливим. Вивчення європейського досвіду в цій сфері дозволяє адаптувати найкращі практики для потреб України з урахуванням її специфіки та поточних викликів.

Метою дослідження є аналіз та порівняння моделей громадської участі в Україні та країнах Європейського Союзу задля виявлення можливостей їх адаптації до українських реалій, а також визначення ключових проблем, які перешкоджають ефективному залученню громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні.

У дослідженні використано порівняльний метод для зіставлення українських та європейських моделей громадської участі, а також структурно-функціональний підхід для аналізу інструментів, що застосовуються в цих моделях. Зокрема, досліджено такі інструменти, як місцеві референдуми, громадські слухання, бюджети участі, цифрові платформи та новітні технології, зокрема штучний інтелект.

Результати дослідження свідчать про те, що в Україні впровадження механізмів громадської участі є менш системним порівняно з країнами ЄС, де ці процеси інтегровані в місцеве управління на рівні законодавства та інституцій. Основними проблемами в Україні є недостатня правова регламентація, обмежені фінансові ресурси та низький рівень цифрової грамотності. Це знижує ефективність участі громадян у демократичних процесах, особливо в умовах війни, коли пріоритетними є військові та гуманітарні завдання.

Висновки підкреслюють значний потенціал розвитку громадської участі в Україні через удосконалення законодавчої бази, підвищення прозорості процедур та підтримку цифрових інструментів. Перспективи подальших досліджень включають вивчення впливу новітніх технологій на демократичні процеси, а також розроблення моделей залучення вразливих груп населення до місцевого самоврядування, зокрема переселенців та осіб, що постраждали від збройного конфлікту.

Ключові слова: громада, муніципальне управління, партисипативна демократія, міжмуніципальне співробітництво, імплементація.

The relevance of the study is due to the increasing role of citizens in decision-making at the local level and the need to improve the mechanisms of public participation in Ukraine. In the context of the war and the socio-economic challenges that have arisen after the full-scale invasion, the preservation of democratic instruments is becoming critically important. Studying the European experience in this area allows us to adapt the best practices to the needs of Ukraine, taking into account its specifics and current challenges.

The purpose of the study is to analyse and compare the models of public participation in Ukraine and the European Union to identify opportunities for their adaptation to Ukrainian realities, as well as to identify key issues that hinder the effective involvement of citizens in local decision-making processes.

The study uses a comparative method to compare Ukrainian and European models of public participation, as well as a structural and functional approach to analyse the tools used in these models. In particular, the study examines such tools as local referendums, public hearings, participatory budgets, digital platforms, and the latest technologies, including artificial intelligence.

The results of the study show that in Ukraine, the implementation of public participation mechanisms is less systematic compared to EU countries, where these processes are integrated into local governance at the level of legislation and institutions. The main problems in Ukraine are insufficient legal regulation, limited financial resources and low digital literacy. This reduces the effectiveness of citizens' participation in democratic processes, especially in times of war when military and humanitarian tasks are prioritised.

The findings highlight the significant potential for developing civic participation in Ukraine through improving the legal framework, increasing transparency of procedures, and supporting digital tools. Prospects for further research include studying the impact of new technologies on democratic processes, as well as developing models for engaging vulnerable groups in local government, including IDPs and people affected by the armed conflict.

Key words: community, municipal governance, participatory democracy, inter-municipal cooperation, implementation.

УДК 352/354-1
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.37.37>

Баштанник В.В.

д. наук з держ. упр.,
професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-5969-3620

Кравцов О.В.

к. хім. наук, доцент,
доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-8027-1796

Постановка проблеми. Проблема участі громади в муніципальному управлінні набуває особливого значення в умовах децентралізації та активізації громадянського суспільства, оскільки залучення населення до прийняття

рішень підвищує ефективність місцевого самоврядування та сприяє прозорості управління. Досвід європейських країн, де участь громадян інтегрована в систему муніципального управління через різні інструменти,

зокрема місцеві референдуми, консультації з громадськістю та бюджети участі, свідчить про важливість широкого залучення громадян до процесів планування та контролю. Це робить доцільним проведення порівняльного аналізу моделей участі громад у країнах ЄС для визначення можливостей адаптації ефективних практик в Україні.

В Україні реформа децентралізації відкрила нові можливості для активізації громадської участі, проте її практична реалізація стикається з численними викликами, як-от відсутність належної правової бази та низький рівень обізнаності населення про наявні механізми. Інструменти громадської участі, зокрема місцеві ініціативи, громадські слухання та загальні збори громадян, використовуються нерегулярно, а їх вплив на реальні рішення часто залишається незначним. Порівняльний аналіз моделей участі громади в країнах ЄС та Україні дозволяє виявити відмінності в рівні інституційної спроможності та зрілості демократичних практик, а також окреслити шляхи адаптації європейського досвіду до українських умов для посилення реальної участі громадян у муніципальному управлінні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження моделей участі громади в муніципальному управлінні країн ЄС та України акцентують увагу на багатьох важливих аспектах. Аналіз засвідчує, що в обох випадках головними проблемами залишаються пошук балансу між централізованим контролем і децентралізацією. А. Савицький досліджує порівняння моделей місцевого самоврядування України та Європи, підкреслюючи, що децентралізація в Україні розвивається в умовах реформування та євроінтеграційних процесів [1]. О. Рудницька та А. Тичина наголошують на специфічності української моделі, яка зазнала значних змін завдяки впровадженню елементів європейського муніципального досвіду, що включає більш активне залучення громадян до прийняття рішень [2].

Іноземний досвід місцевого самоврядування, зокрема європейських країн, стає об'єктом ґрунтовного аналізу в роботах таких дослідників, як Є. Кас'яненко, яка акцентує увагу на теоретико-правовому аспекті контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування [3]. А. Француз порівнює становлення місцевого самоврядування в Західній Європі, наголошуючи на важливості збереження балансу між самоврядними повноваженнями та централізованими механізмами управління [4]. Такі підходи підтримуються і в дослідженні Р. Калюжного та його співавторів, які розглядають переваги й недоліки реформ місцевого самоврядування в

Україні та за кордоном, відзначаючи, що сучасні зміни в Україні мають значний потенціал для подальшого розвитку [5].

У дослідженні А. Юрліни та С. Сліпчевіча проаналізовано ставлення громадян до процесу прийняття рішень на місцевому рівні в країнах ЄС, що демонструє важливість участі громади в муніципальному управлінні як одного з ключових факторів успішного розвитку місцевого самоврядування [6]. Це підкріплюється роботами В. Квартюка, який досліджує результати залучення громади в процес місцевого управління в Україні, зокрема через волонтерські ініціативи, підкреслюючи ефективність громадської участі у розв'язанні місцевих питань [7].

Питання формування соціально-орієнтованої моделі муніципального управління в Україні розглядають Т. Куценко та І. Пінтелей, пропонуючи адаптацію європейських моделей в українському контексті [8]. К. Акула акцентує увагу на імплементації досвіду Німеччини в Україні, зокрема щодо партисипативного муніципального управління, що сприяє розвитку демократичних засад у місцевому самоврядуванні [9].

Порівняння різних моделей самоврядування відображено в дослідженні С. Сприндиса, який аналізує французький та польський досвід організації місцевого самоврядування. Він підкреслює важливість урахування національних особливостей та історичних традицій у процесі реформування [10]. І. Дробуш наголошує на важливості пошуку оптимальної моделі місцевого самоврядування в Україні, враховуючи досвід європейських країн, що є необхідним кроком на шляху до євроінтеграції [11].

Роботу У. Дорош присвячено аналізу децентралізації в системі публічного управління європейських держав, де підкреслюється значення цього процесу для посилення участі громадян у місцевому управлінні [12]. Подібні аспекти розглядає Я. Мельник, який досліджує іноземний досвід децентралізації та його вплив на українське публічне управління [13]. Загалом, у дослідженнях акцентовано на важливості посилення участі громади в місцевому управлінні як одного з ключових інструментів для побудови ефективної системи місцевого самоврядування в Україні та країнах ЄС.

Подальше дослідження теми необхідне для глибшого розуміння того, як саме можна адаптувати європейський досвід участі громади в муніципальному управлінні в умовах сучасної України, зокрема в контексті євроінтеграційних прагнень.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу моделей участі громади в муніци-

пальному управлінні країн ЄС та України задля виявлення спільних рис і відмінностей, а також визначення перспектив адаптації успішних європейських практик до українських реалій.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати основні моделі участі громади в муніципальному управлінні в країнах ЄС, урахувавши їх специфіку та ефективність;

2. Дослідити впровадження та використання інструментів громадської участі в українській системі місцевого самоврядування;

3. Проаналізувати чинники, що перешкоджають ефективному залученню громадян до процесів прийняття рішень в Україні;

4. Визначити потенційні напрями адаптації європейського досвіду в українських умовах, урахувавши особливості національного законодавства та соціально-економічні чинники;

5. Розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів громадської участі в Україні на основі європейських практик.

Виклад основного матеріалу. Участь громади в муніципальному управлінні в країнах Європейського Союзу є важливим компонентом демократичної системи. Згідно з принципами децентралізації, громади отримують можливість впливати на процеси ухвалення рішень на місцевому рівні, що сприяє підвищенню прозорості та підзвітності влади. Різноманітні моделі участі громадян у прийнятті рішень демонструють, як держави адаптують свої підходи відповідно до специфіки своїх політичних і соціально-економічних умов. Основними моделями участі громади є безпосередня демократія, представницька демократія, делегована демократія та змішана модель. Кожна із цих моделей має свої особливості, переваги та недоліки, які впливають на їх ефективність у сучасних умовах (табл. 1).

У сучасних європейських умовах моделі громадської участі демонструють різноманітні підходи та практики. Романо-германська модель, поширена в таких країнах, як Франція та Німеччина, характеризується делегуванням повноважень обраним представницьким органам, що виконують консультативну роль під час ухвалення важливих рішень [15]. Наприклад, у Франції проводяться регулярні громадські слухання, під час яких мешканці можуть обговорювати інфраструктурні плани та місцеві соціальні програми [10]. Хоча така модель дозволяє врахувати інтереси багатьох соціальних груп, вона може стикатися з проблемами через низьку активність громадян під час консультацій.

Англосаксонська модель передбачає сильну участь громадян на місцевому рівні через представницькі органи.

У Великобританії, наприклад, місцеві громади активно залучаються до процесу ухвалення рішень через обраних представників, що працюють у локальних комітетах. Ці представники спеціалізуються на таких конкретних питаннях, як освіта, охорона здоров'я чи екологія. Проте багаторівнева система прийняття рішень може призводити до затримок і бюрократичних перепон, що ускладнює оперативність реалізації громадських ініціатив.

Скандинавська модель, поширена в Данії та Норвегії, поєднує традиційні демократичні процеси з новітніми цифровими технологіями для підвищення залученості громадян. Наприклад, у Норвегії використовуються електронні платформи для голосування за проекти місцевих бюджетів, що робить цей процес більш прозорим і доступним. Однак така модель вимагає від населення високого рівня цифрової грамотності, що може створити бар'єри для окремих верств населення.

Змішана модель залучення громадян, яка функціонує в таких країнах, як Фінляндія та Нідерланди, базується на інтеграції традиційних і цифрових інструментів участі. Цифрові платформи дозволяють громадянам не лише брати участь у референдумах, а й самим ініціювати обговорення важливих питань. У Фінляндії подібні електронні платформи дають можливість більшості громадян взяти участь у формуванні бюджету на локальному рівні. Проте високі вимоги до цифрових навичок та доступності інтернету можуть стати перешкодою для деяких громад.

Цифрова демократія найкраще проявляється в Естонії, яка стала лідером у сфері впровадження електронних виборчих платформ. Участь громадян забезпечується через спеціальні електронні портали, де вони можуть голосувати за різні ініціативи та пропозиції. Це дозволяє зробити процес прийняття рішень більш доступним та прозорим, але залежність від цифрової інфраструктури залишається важливим викликом [2].

Модель громадської участі в Україні є комбінацією різних елементів, що включають представницькі, прямі та цифрові інструменти. Громадяни можуть обирати представників до місцевих органів влади (представницька демократія), брати участь у громадських слуханнях та ініціативах (пряма демократія), а також використовувати цифрові платформи для голосування і консультацій (цифрова демократія) [3]. В Україні ці моделі працюють паралельно, але їх впровадження часто залежить від регіону й ініціативи місцевої влади. У таблиці 2 узагальнено інструменти участі громади в муніципальному управлінні.

Таблиця 1

Моделі участі громади в муніципальному управлінні в країнах ЄС

Модель участі	Країни застосування	Особливості	Переваги	Недоліки
Романо-германська модель	Франція, Німеччина, Італія	Делегування повноважень представницьким органам влади, активна участь громадян у консультаціях	Чітка ієрархія, врахування інтересів різних груп	Обмежена участь громадян у повсякденному прийнятті рішень, можливість недостатньої репрезентації інтересів меншин
Англосаксонська модель	Великобританія, США	Представницька демократія з високим рівнем автономії місцевого самоврядування, акцент на правах індивідів	Сильна участь на місцевому рівні, гнучкість	Залежність від представників, можливі затримки в реалізації рішень через багаторівневу систему
Скандинавська модель	США, Канада	Поєднання традиційних методів залучення громадян із новітніми технологіями	Інтеграція нових технологій, висока залученість громадян	Залежність від цифрової грамотності, високі витрати на впровадження нових технологій
Змішана модель	Фінляндія, Нідерланди	Комбінація традиційних демократичних механізмів із цифровими інструментами для залучення громадян	Гнучкість і адаптивність до змін	Потреба у високій цифровій грамотності, доступності інтернету і технічних ресурсів
Цифрова демократія	Естонія, Фінляндія	Залучення громадян через електронні платформи та онлайн-голосування	Доступність та гнучкість	Залежність від доступу до інтернету, рівня технічної підготовки населення

Джерело: власна розробка авторів на підставі аналізу [1; 2; 3; 5]

Таблиця 2

Інструменти участі громади в муніципальному управлінні

Інструменти участі	Опис	Переваги	Недоліки
Місцеві референдуми	Громадяни голосують щодо важливих рішень на місцевому рівні	Висока залученість, зміцнення довіри до влади	Високі витрати на організацію; можливі маніпуляції
Громадські слухання	Публічні обговорення проєктів рішень, де громада може висловити свої думки	Можливість урахування думок громади	Низька участь громадян; формальність процесу
Цифрові платформи	Онлайн-інструменти для консультацій та голосувань	Широке охоплення, зручність використання	Вимоги до цифрової грамотності; можливі технічні проблеми
Громадські ради	Консультативні органи, які включають представників громади для обговорення питань	Урахування інтересів різних соціальних груп	Обмежений вплив на остаточні рішення; можлива бюрократичність
Бюджет участі	Механізм, за допомогою якого громадяни пропонують та обирають проєкти для фінансування з місцевого бюджету	Підвищення прозорості та підзвітності місцевої влади	Не завжди всі проєкти можуть бути реалізовані через обмеженість ресурсів
Електронне голосування	Система, яка дозволяє громадянам голосувати онлайн за допомогою ID-карток	Зручність, доступність, зниження витрат на проведення голосувань	Необхідність захисту даних; вимоги до цифрової інфраструктури
Лабораторії спільного прийняття рішень	Інноваційні простори для спільної роботи громади та влади над розв'язанням соціальних проблем	Сприяє креативному підходу до розв'язання питань, підвищує довіру	Потреба у фінансуванні та спеціалізованих ресурсах
Штучний інтелект для аналізу думок	Інструменти для збору та аналізу громадської думки щодо муніципальних рішень	Швидкий збір великих обсягів даних, точність аналізу	Ризик неправильного трактування даних; необхідність захисту приватності

Джерело: власна розробка авторів

У сучасному контексті інструменти участі громади в муніципальному управлінні демонструють не лише різноманітність підходів до залучення громадян, але й активно інтегрують інноваційні технології. Одним із найвідоміших прикладів залишається електронне голосування в Естонії (e-voting), яке дозволяє громадянам голосувати онлайн, використовуючи свої ID-картки [5]. Ця система забезпечує високу доступність для всіх категорій громадян, включно з молоддю та людьми з обмеженими можливостями. Наприклад, у 2021 році на національних виборах понад 46% голосів було подано через інтернет, що свідчить про значну ефективність і зручність цього інструменту.

Інший приклад цифрової інновації – платформа «Decidim» у Парижі, яка використовується для розподілу бюджету участі. У 2023 році мешканці Парижа за допомогою цієї платформи обрали проекти для реалізації, які фінансовані з міського бюджету, що дало можливість громадянам напряму впливати на фінансові рішення та реалізовувати локальні ініціативи, спрямовані на поліпшення умов життя. Такий підхід не лише посилює громадську участь, але й підвищує прозорість та підзвітність місцевої влади.

У Нідерландах активно використовується проект «Smart City Amsterdam», який залучає технології штучного інтелекту (ШІ) для аналізу громадських думок та екологічних даних [14]. ШІ аналізує великий обсяг інформації, зокрема звернення громадян щодо розвитку інфраструктури та змін у міському плануванні. Такий підхід дозволяє більш точно оцінювати потреби мешканців та впроваджувати ініціативи, які відповідають реальним запитам громади, зокрема екологічні проекти щодо покращення якості повітря в місті.

У Норвегії інструментом залучення громади є лабораторії спільного прийняття рішень, що організовуються на місцевому рівні. Наприклад, у місті Осло створюються простори, де громадяни разом із представниками місцевої влади працюють над розв'язанням соціальних та екологічних проблем. Такий формат дозволяє активно залучати місцевих жителів до процесу ухвалення рішень і сприяє створенню креативних рішень, які відповідають реальним потребам громади.

Ще одним цікавим прикладом є застосування штучного інтелекту для аналізу громадських настроїв в Іспанії. Муніципалітети, зокрема в Барселоні, використовують ШІ для збору та аналізу великої кількості звернень від громадян. Це дозволяє швидко оцінювати громадську думку щодо планованих змін і на

основі цього приймати більш обґрунтовані рішення. Завдяки таким інструментам громадяни мають змогу не лише впливати на кінцеві рішення, але й бути впевненими, що їхні думки враховуються під час планування муніципальних заходів.

Одним із найвідоміших прикладів бюджету участі є проект у Порту-Алегрі (Бразилія), який вважається піонером у цій сфері. Започаткований ще у 1989 році, цей механізм дозволив мешканцям міста безпосередньо вирішувати, на що будуть витрачені частини місцевого бюджету [5]. Громадяни збираються на відкриті збори, де обговорюють і обирають проекти, які потім фінансуються з бюджету. Це не тільки підвищує прозорість і підзвітність влади, але й сприяє зниженню корупції. У Порту-Алегрі бюджет участі дозволив значно поліпшити міську інфраструктуру, зокрема дороги, школи та системи водопостачання. Такий підхід до управління ресурсами став прикладом для багатьох інших міст світу, де впроваджуються подібні практики, зокрема в Європі та США.

Використання подібних інструментів у поєднанні з такими традиційними підходами, як громадські слухання чи місцеві референдуми, робить процеси управління більш прозорими, гнучкими та ефективними.

Інструменти громадської участі в Україні розвиваються в унікальних умовах, зокрема в контексті війни, що створює додаткові виклики та можливості для їх впровадження [1]. Війна на сході України та повномасштабне вторгнення у 2022 році значно змінили акценти в системі місцевого самоврядування, зокрема стосовно ролі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні. Водночас ці інструменти стають дедалі важливішими для збереження демократичних процесів і відновлення країни, а порівняння з європейським досвідом дозволяє виокремити певні ключові відмінності.

Одним із найпоширеніших інструментів залучення громади до прийняття місцевих рішень в Україні є бюджет участі, який запроваджений у багатьох містах, як-от Київ, Львів, Харків та ін. Завдяки цьому механізму громадяни можуть пропонувати проекти, що фінансуються за кошти місцевих бюджетів, а також брати участь у голосуванні за їх реалізацію. Важливим прикладом є ініціативи з відновлення інфраструктури, зруйнованої внаслідок бойових дій. Наприклад, у Києві через бюджет участі підтримали кілька проектів відновлення пошкоджених шкіл та громадських просторів. Проте, на відміну від багатьох країн ЄС, де бюджети участі функціонують на основі стабільної інституційної підтримки та широкого

залучення громадян, в Україні цей механізм стикається з низкою проблем. По-перше, через війну ресурси місцевих бюджетів часто спрямовуються на військові або гуманітарні потреби, що знижує можливість повноцінного фінансування проєктів. По-друге, в багатьох регіонах відчувається брак інформування громадян про можливості використання цього інструменту, особливо в умовах воєнного стану.

Громадські слухання є ще одним важливим інструментом, який, попри складні умови війни, використовується в Україні для розв'язання ключових питань місцевого значення. Наприклад, у 2022 році у Львові проводилися громадські слухання щодо розподілу гуманітарної допомоги та розвитку міської інфраструктури для переселенців. Ці слухання були важливим каналом для комунікації між місцевою владою та громадянами, але через війну їх проведення часто ускладнюється. В Європейському Союзі, зокрема в Німеччині та Франції, громадські слухання мають більший вплив на прийняття рішень завдяки систематичній підтримці з боку держави і високому рівню довіри населення до місцевих органів влади [10]. В Україні ж громадські слухання нерідко є формальними та проводяться без належного залучення широких мас громадян через брак часу, ресурсів або недостатню прозорість процесу.

Окремо варто зазначити розвиток цифрових платформ для залучення громадян до прийняття рішень. В Україні такі платформи, як «Дія» та «Громадський бюджет», дають можливість не тільки подавати проєкти, а й голосувати за них, а також брати участь у консультаціях щодо важливих місцевих питань. Наприклад, платформа «Дія» під час війни стала не лише інструментом для державних послуг, а й важливою ланкою для комунікації між державою та громадянами, включаючи консультації щодо використання бюджетних коштів. Однак у порівнянні з європейськими країнами, де цифрові платформи давно стали частиною інклюзивної участі громадян у муніципальному управлінні (наприклад, електронне голосування в Естонії), в Україні цифровізація ще не досягла такого рівня інтеграції. Низький рівень цифрової грамотності та обмежений доступ до інтернету в деяких регіонах України ускладнюють широке використання цих платформ.

Що стосується місцевих ініціатив, цей інструмент теж набуває значної популярності в Україні, але його використання залишається обмеженим через воєнні обставини. Наприклад, у більшості міст України ініціативи

щодо створення укриттів та захисту цивільного населення отримали підтримку громади, але їх реалізація зіштовхується з численними перешкодами через пріоритетність військових завдань. Водночас, наприклад, у Швейцарії місцеві ініціативи часто є головним інструментом участі громадян у муніципальному управлінні і дозволяють громадянам безпосередньо впливати на законодавчі процеси на місцевому рівні [6].

Крім того, Україна впроваджує «Smart City» – технології для покращення управління містами. Проєкт «Kyiv Smart City» включає цифрові інструменти для управління трафіком моніторингу якості повітря, а також платформи для участі громадян у прийнятті рішень. Цей проєкт можна порівняти з ініціативами в Барселоні та Амстердамі, де цифрові технології дозволяють громадянам безпосередньо брати участь у розв'язанні міських питань [14].

Новим підходом є впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) для збору та аналізу громадської думки. В Україні подібний підхід почав використовуватися в такому проєкті, як «Відкрите місто», де громадяни подають звернення щодо міських проблем і стежать за їх вирішенням. Це нагадує британську платформу «FixMyStreet», яка успішно функціонує для розв'язання міських питань.

Отже, інструменти громадської участі в Україні знаходяться на стадії активного розвитку, але специфічні умови воєнного часу значно впливають на їх ефективність і впровадження. На відміну від стабільних європейських моделей, де громадська участь є інтегрованою частиною муніципального управління і підкріплюється законодавчо та інституційно, в Україні ці процеси часто є обмеженими через потребу в розв'язанні нагальних військових і гуманітарних проблем. Попри це, розвиток цифрових платформ і збільшення практики участі через бюджети участі та місцеві ініціативи свідчить про прагнення України інтегрувати ефективні європейські практики в контексті сучасних викликів.

Ефективне залучення громадян до процесів прийняття рішень у системі місцевого самоврядування України зіштовхується з багатьма структурними та інституційними перешкодами, які формують складну картину взаємодії громадськості та влади. Хоча в останні роки було зроблено низку кроків для розширення можливостей участі громадян, як-от впровадження громадських бюджетів та цифрових платформ для консультацій, реальні перешкоди для цього процесу залишаються значними (табл. 3). Системні проблеми української політичної культури, обмеженість правової

бази та інституційної підтримки, низький рівень залученості населення та обмежені ресурси місцевих органів влади формують середовище, яке ускладнює досягнення реальної участі громадян. Це особливо актуально в умовах воєнного часу, коли нові виклики лише посилюють наявні проблеми.

Ці чинники ускладнюють залучення громадян навіть у мирний час, проте в сучасних умовах вони значно посилюються. По-перше, війна накладає додаткові обмеження на ресурсний потенціал місцевого самоврядування. Кошти, які могли би використовуватися для підтримки громадських ініціатив або проведення громадських слухань, спрямовуються на фінансування оборонних заходів або гуманітарних потреб. Це створює дефіцит фінансування для організації діалогів із громадою та реалізації ініціатив бюджету участі.

По-друге, в умовах війни значно зростає напруженість у відносинах між громадянами та місцевою владою. Недовіра до інституцій поглиблюється через кризові ситуації, пов'язані з евакуацією, розподілом гуманітарної допомоги та наданням соціальних послуг для переміщених осіб. У таких умовах комунікаційні бар'єри між владою та громадськістю стають ще більш вираженими, що ускладнює ефективно впровадження механізмів громадської участі.

Також варто зазначити, що інформаційний простір в умовах воєнного стану зазнає певних обмежень. Хоча цифрові платформи, такі як «Дія», почали активно використовуватися

для комунікації з громадянами, їх ефективність обмежується наявністю інтернету та цифрових навичок, особливо у віддалених районах або серед старшого населення. Також у деяких регіонах, що знаходяться під постійними атаками, фізичні можливості для проведення громадських слухань чи референдумів стають неможливими.

Війна також підсилює соціально-економічні чинники, які негативно впливають на участь громадян у прийнятті рішень. Масова міграція, переміщення населення та зниження рівня доходів змушують багатьох громадян зосереджуватися на задовільненні своїх базових потреб, залишаючи громадську діяльність на другому плані.

Адаптація європейського досвіду громадської участі в Україні може стати важливим кроком на шляху до покращення місцевого самоврядування та підвищення довіри громадян до органів влади. Успішна реалізація цієї адаптації вимагатиме зваженого підходу, що враховує не лише національні особливості, але й сучасні виклики, зокрема в умовах війни [12].

Одним із реалістичних напрямів адаптації є інтеграція елементів активного громадянства через освітні програми. У країнах Європи, зокрема в Норвегії, існує практика впровадження освітніх ініціатив, які навчають громадян основ місцевого самоврядування та застосування інструментів громадської участі. У школах та університетах може бути впроваджено курси з вивчення демократії, де здобувачі освіти отримують знання про свої права

Таблиця 3

Основні чинники, що перешкоджають ефективному залученню громадян до процесів прийняття рішень в Україні

Чинник	Опис
Недостатня правова база	Відсутність чітких правових норм щодо обов'язковості врахування думки громадян у процесах прийняття рішень. Законодавчі акти часто не містять механізмів забезпечення відповідальності за невиконання результатів громадських обговорень
Політична культура та довіра до влади	Традиційно низький рівень довіри до органів місцевого самоврядування, що підриває мотивацію громадян. Скандали, корупційні зловживання та непрозорі процедури підсилюють відчуття безсилля у впливі на рішення
Недостатня інформованість та комунікація	Брак доступної та зрозумілої інформації щодо наявних механізмів громадської участі. Недостатня кількість інформаційних кампаній на рівні місцевих громад, зокрема в сільських і віддалених районах
Нестача інституційної підтримки	Брак систематизованої роботи з інститутами громадянського суспільства, низька компетентність органів місцевого самоврядування щодо організації консультацій і громадських обговорень
Обмеженість ресурсів	Фінансові та кадрові обмеження в місцевих органах влади, що ускладнює організацію масштабних консультацій або референдумів. Ресурси часто спрямовуються на більш нагальні потреби
Соціально-економічні умови	Економічні труднощі, низький рівень доходів населення та нестабільність ринку праці, що відволікають громадян від громадської діяльності та зосереджують їх на особистих проблемах

Джерело: сформовано автором на підставі [11]

та обов'язки в рамках місцевого самоврядування. В Україні таке навчання могло би підвищити рівень обізнаності про можливості участі в прийнятті рішень, що у свою чергу стимулювало б активність громадян.

Прикладом може слугувати ініціатива «Школа громадської активності» в Україні, де учасники отримують знання про організацію суспільних заходів, роботу з місцевими органами влади, а також методи участі в бюджетуванні та громадських слуханнях. Ця програма, адаптована за зразком подібних європейських проєктів, дозволяє формувати активну позицію в молоді, готуючи нове покоління до відповідальної участі в громадському житті.

Ще одним напрямом є модернізація механізмів зворотного зв'язку між громадянами та місцевими органами влади. У Швеції, наприклад, влада використовує цифрові платформи для збору думок громадян щодо планів розвитку регіонів. Платформи можуть включати онлайн-опитування, голосування або форуми для обговорень. Українські органи влади можуть запровадити подібні інструменти, адаптуючи їх до місцевих умов. Наприклад, платформи на кшталт «Громадський контроль» можуть слугувати майданчиком для обговорення проєктів, де жителі мають змогу висловлювати свої побоювання чи пропозиції, а місцева влада зобов'язується реагувати на ці запити.

Крім того, важливо впровадити механізми делегування відповідальності, де громадяни можуть брати участь у розв'язанні конкретних місцевих проблем, наприклад, через створення громадських рад при органах місцевого самоврядування. У таких радах представники громади можуть бути активними учасниками в розробленні стратегій розвитку своїх районів, що робить їхній голос більш чутливим і значущим. Такі ініціативи успішно працюють у Німеччині, де громадські ради складаються з представників різних соціальних груп, які можуть вносити свої пропозиції до місцевих бюджетів чи програм [9].

В умовах війни також важливо враховувати потреби переселенців і людей, які постраждали від конфлікту. Моделі громадської участі можуть бути адаптовані для врахування їхніх думок та досвіду. Наприклад, у Польщі, під час напливу українських біженців, місцеві громади створили платформи підтримки, на яких біженці можуть висловлювати свої потреби та пропозиції щодо поліпшення умов життя. Запровадження подібних платформ в Україні може сприяти інтеграції переселенців у місцеві громади і забезпечити їх активну участь у процесах ухвалення рішень.

Таким чином, адаптація європейського досвіду в Україні повинна бути націлена не лише на перенесення інструментів, а й на розвиток нових форм взаємодії громадян і влади. Освітні програми, модернізація механізмів зворотного зв'язку та врахування потреб уразливих груп можуть стати основою для формування більш інклюзивної та активної моделі громадської участі в Україні. Ці кроки допоможуть зміцнити довіру між громадянами та органами влади, а також підвищити якість демократичного управління на місцях.

Вдосконалення механізмів громадської участі в Україні вимагає нових підходів, які базуються на реальних потребах суспільства та сучасних викликах, зокрема в умовах війни та післявоєнного відновлення. Досвід європейських країн показує, що інноваційні рішення можуть суттєво покращити взаємодію між громадянами та місцевою владою, а їх адаптація в Україні може стати запорукою успішного розвитку демократичних процесів.

Одним із потенційних напрямів є впровадження методів креативного урядування, що базуються на залученні громадян до спільного розв'язання соціальних проблем через творчі та інноваційні підходи. У Норвегії, наприклад, проводяться творчі лабораторії, де жителі разом із представниками влади генерують ідеї для покращення життя у своїх громадах. Ці лабораторії дозволяють не лише виробляти нові рішення, але й формувати спільноту людей, які активно залучені в процеси ухвалення рішень. В Україні такі ініціативи могли би стати основою для розвитку локальних проєктів, які враховують особливості кожної громади. Наприклад, організація креативних майстерень у постраждалих від конфлікту регіонах могла б допомогти не лише у відновленні інфраструктури, але й соціальної тканини громади.

Також важливим є створення інститутів місцевого самоврядування на базі громадських організацій, які вже мають досвід роботи з населенням і можуть стати містками між громадянами та владою. У Німеччині існує практика залучення неурядових організацій до реалізації місцевих програм, де такі організації виконують функції контролю та консультування [15]. В Україні це може включати укладення угод між місцевими радами та громадськими організаціями на реалізацію конкретних соціальних програм, що дозволить посилити підзвітність влади та залучити більше ресурсів для розвитку ініціатив, орієнтованих на потреби населення.

Крім того, варто звернути увагу на інтеграцію соціальних масмедіа в процеси громад-

ської участі. У багатьох європейських країнах, зокрема в Іспанії та Італії, соціальні мережі стали важливими інструментами для залучення громадян до обговорень та консультацій [13]. В Україні можна створити спеціалізовані онлайн-платформи, що дозволять жителям спілкуватися з представниками влади, висловлювати свої думки та пропозиції, а також брати участь у голосуваннях з актуальних питань. Цей формат дозволить не лише залучити молодь, але й активізувати тих, хто через фізичні обмеження або інші причини не може взяти участь у традиційних формах громадської участі.

В умовах війни, коли відбувається значна міграція населення, слід також запроваджувати механізми підтримки переселенців. У багатьох країнах Європи, зокрема в Польщі, для переселенців створюються спеціальні програми, які дозволяють їм брати участь у громадському житті нових регіонів [10; 16]. Наприклад, в Польщі активно запроваджують місцеві ініціативи, які дозволяють переселенцям голосувати за місцеві проекти та пропонувати свої ініціативи. В Україні таку практику можна реалізувати через програми, які дозволяють переселенцям інтегруватися в нові громади та активно впливати на прийняття рішень, що стосуються їхнього життя.

Таким чином, удосконалення механізмів громадської участі в Україні вимагає застосування інноваційних підходів, які враховують особливості сучасних викликів [17], зокрема в умовах війни. Креативне урядування, співпраця з громадськими організаціями, активне використання соціальних медіа та програми підтримки переселенців можуть стати основою для розвитку ефективної системи громадської участі, яка забезпечить реальну взаємодію між громадянами та органами влади.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Порівняння моделей громадської участі в муніципальному управлінні в Україні та країнах Європейського Союзу виявило спільні риси і важливі відмінності в застосуванні демократичних інструментів. Європейські країни, зокрема Швейцарія, Франція та Німеччина, мають стабільну інтеграцію елементів прямої, представницької та цифрової демократії з чіткою правовою базою. В Україні ж моделі існують паралельно, без системного підходу, що значно залежить від регіональних ініціатив.

Спільною рисою є впровадження інструментів громадських слухань, бюджету участі, цифрових платформ та застосування новітніх технологій для аналізу громадської думки. Проте Україна стикається з унікальними викликами, як-от недостатня правова підтримка,

обмежені ресурси та низький рівень довіри до влади. Ці фактори стримують активність громадян у процесах управління, а нестача інформованості щодо можливостей участі додатково ускладнює ситуацію.

Незважаючи на труднощі, інструменти громадської участі в Україні мають потенціал для розвитку. Рекомендується вдосконалити правові норми для підвищення впливу громадян на ухвалення рішень, збільшити інвестиції в цифрову грамотність та інформаційну підтримку. Важливо також підтримувати місцеві ініціативи, щоб покращити комунікацію між громадою та владою.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз впливу таких новітніх технологій, як штучний інтелект, на демократичні процеси та адаптацію моделей участі для вразливих груп населення. Вивчення досвіду європейських країн у підтримці та відновленні інфраструктури через залучення громадян може бути корисним для України в післявоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Савицький А. Порівняльний аналіз моделей місцевого самоврядування України та країн Європи. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. Вип. 5 (5). DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5\(5\)-664-676](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-664-676)
2. Рудницька О., Тичина А. Сучасна українська модель системи місцевого самоврядування у контексті зарубіжного муніципального досвіду. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Вип. 1. С. 71-79. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/39425/>
3. Кас'яненко Є. Зарубіжна практика здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування: теоретико-правовий аналіз. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. Вип. 6. С. 16-19. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/6/6-2019.pdf#page=14>
4. Француз А. Західноєвропейський досвід становлення та розвитку місцевого самоврядування. *Legal Bulletin*. 2023. Вип. 9. С. 59-63. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-09-59-63>
5. Kaliuzhnyj R. A. Advantages and disadvantages of the local government reform in Ukraine and other countries: a comparative legal analysis. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2022. Vol. 2.88. P. 31-44. URL: <https://journals.uniurb.it/index.php/pea/article/view/3576>
6. Jurlina Alibegović D., Slijepčević S. Attitudes towards citizen participation in the local decision-making process: A comparative analysis. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*. 2018. Vol. 27.1. P. 155-175. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=671106>
7. Kvartiuk V. Participation and local governance outcomes: Evidence from Ukraine. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2016. Vol. 27. P. 1123-1151. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11266-016-9687-2>

8. Куценко Т., Пінтелей І. Перспективи формування соціально орієнтованої моделі муніципального управління європейського типу в Україні. *Development vectors in public management and administration: Collective monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. С. 329. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-082-7-8>
9. Акула К. Партиципативне муніципальне управління: імплементація досвіду ФРН в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Вип. 2. С. 3-11. DOI: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.1>
10. Сприндис С. Організація місцевого самоврядування у країнах ЄС з огляду на досвід Франції та Польщі. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 39. С. 41-49. URL: <http://clj.nuoua.od.ua/archive/39/7.pdf>
11. Дробуш І. Реформування місцевого самоврядування в Україні: пошук оптимальної моделі в контексті євроінтеграційного процесу. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2021. Вип. 1. С. 16-21. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8991/>
12. Дорош У. Децентралізація в системі публічного управління: досвід європейських держав. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. Вип. 10 (24). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-92-101](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-92-101)
13. Мельник Я. Іноземні моделі та досвід децентралізації публічного управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Вип. 31 (70), № 3. С. 155–163. URL: https://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/29.pdf
14. Андрієнко А. Упровадження концепції «Smart city» в управління великими містами України: монографія. Вінниця, Україна: ГО «Європейська наукова платформа». 2023. 196 с. DOI: <https://doi.org/10.36074/Andriienko-monograph.2023>
15. Akula K. Municipal governance in Germany: Practice recommendations for Ukraine. *Scientific Journal of Polonia University*. 2024. 62.1. P. 136-143. DOI: <https://doi.org/10.23856/6218>
16. Petryshyn O., et al. Exploring the ideal legal model of state supervision for local self-government and municipal rulemaking for Ukraine: Insights from the EU. *International Comparative Jurisprudence*. 2023. 9.2. P. 197-208. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1210551>
17. Peresada O., et al. Intercultural communications and community participation in local governance: EU experience. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 2022. 11.5. P. 266-278. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/18b2/e7d0efaa29fde7f4c1f04befe1d219d44646.pdf>